

ערש השי-ביליזציה: ישראל והיזמות

העולמיות החדשות של סין

טוביה גרינג | 1 ביוני, 2023 | גיליון 1732

בשנתיים האחרונות הכריז מנהיג סין, שי ג'ין-פינג, על אודות שלוש יוזמות עולמיות חדשות: יוזמת הפיתוח העולמית (GDI), יוזמת הביטחון העולמית (GSI) ויוזמת הציביליזציה העולמית (GCI). הן מצטרפות ליוזמת החגורה והדרך (BRI), שהשנה יצוין עשור להשקתה, ומשקפות את מדיניות החוץ המתפתחת של סין. היוזמות מביאות לידי ביטוי הפקת לקחים מה-BRI וחותרות לחיזוק הלגיטימציה של המנהיג והמפלגה הקומוניסטית בראשותו, מבית ומחוץ. יותר מכך, הן מייצגות אתגר גובר לארצות הברית ולמערב בזירה העולמית. מרכזיותן של היוזמות במדיניות החוץ של סין מחייבת את ישראל לעקוב אחר התפתחותן מקרוב ולשקול את ההשלכות שלהן על ביטחונה והאינטרסים שלה. בעוד שנכון לישראל להמשיך לשתף פעולה עם סין על בסיס נושאי, עליה להימנע מתמיכה גורפת ביוזמות, המשרתות יעדי תעמולה ומדיניות של סין על חשבון המערב, ובעיקר ארצות הברית. תמיכה כזאת עלולה לתרום למאמציה של בייג'ינג לערער את מערך הבריתות של וושינגטון בעולם ובאזור, שבבסיס תפיסת הביטחון הישראלית, לרוקן מתוכן את הנורמות והערכים האוניברסליים, ולפגוע ביחסי ישראל עם ארצות הברית ובעלות בריתה.

"זהו ניצחון לשלום", [קבע](#) הדיפלומט הבכיר, ואנג יי, לאחר שניצח על חתימת הסכם הנורמליזציה בין איראן וערב הסעודית ב-10 במאוס. ואנג הדגיש שאת ההצלחה יש לזקוף לזכות מזכיר המפלגה ומנהיג סין, שי ג'ין-פינג, ול"יוזמת הביטחון העולמית" (GSI) שהגה. אותה יוזמה הוזכרה גם על ידי שר החוץ הסיני, צ'ין גאנג כבסיס אפשרי לפתרון המלחמה באוקראינה והועלתה בשלישית על ידו [בשיחה](#) עם שר החוץ אלי כהן ב-17 באפריל בהקשר הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

לכל אורך העשור האחרון הייתה "יוזמת החגורה והדרך" (BRI) ספינת הדגל של מדיניות החוץ של שי. אולם, בשנתיים האחרונות נוספו ל-BRI שלוש יוזמות חדשות. הראשונה היא "יוזמת הפיתוח העולמית" (GDI), שנחשפה על ידי שי בעצרת הכללית של האו"ם בספטמבר 2021. על רקע ההאטה בצמיחה העולמית בצל מגפת הקורונה, [מטרתה המוצהרת](#) היא לסייע לקהילה הבינלאומית להשיג את שבעה-עשר יעדי האו"ם של אג'נדה 2030 לפיתוח בר קיימא (SDGs). ביוני 2022 הכריזה סין על [32 צעדים מעשיים](#) ליישומה, שמאגדים יוזמות קיימות של סין ומוסיפים להן כלים ומקורות מימון חדשים, ביניהם הוספת מיליארד דולר לקרן פיתוח עם מדינות הדרום הגלובלי והכשרת מאה-אלף פועלים.

היזמה השנייה, ה-GSI, נחשפה באפריל 2022, כמשלימה ל-GDI [בהתאם](#) לתפישה המרקסיסטית ש"ביטחון הוא תנאי מקדים לפיתוח, ופיתוח הוא ערובה לביטחון". [בנייר רעיוני](#) ל-GSI שהתפרסם בפברואר האחרון, במלאת שנה למלחמה באוקראינה, סין קראה לביטחון "משותף, מקיף, שיתופי ובר קיימה" המכבד את ריבונותן של מדינות ומתייחס לחששותיהן הביטחוניים. תפיסת הביטחון שהיא מקדמת מתוארת כזו שתציית לאמנת האו"ם, תפתור מחלוקות בדרכי שלום, ותשמור על הביטחון העולמי ב"ביטחון מסורתי" (תחומים הקשורים ללוחמה ושימוש בכוח) ו"לא מסורתי" (כגון אקלים, כלכלה, סייבר, ומגפות).

במאסר האחרון נוספה לשתייה "יוזמת הציביליזציה העולמית" (GCI), שתתמקד כנראה בתחומים "רכים" וביניהם חינוך ותרבות. שר החוץ הסיני [הסביר](#) שמטרתה לטפח "אחדות, הרמוניה, כבוד הדדי והבנה הדדית" בין תרבויות וציביליזציות שונות, לעודד קשרים בין-עמים ולתמוך ב"ערכים המשותפים לאנושות".

במה שונות היוזמות החדשות מיוזמת החגורה והדרך

בדצמבר הקרוב תציין ה-BRI עשור להשקתה. כ-13.5 אלף פרויקטים ב-165 מדינות בשווי של עד טריליון דולר [נקשרו](#) לשמה, אך לצד התרומות הכלכליות שהיא מספקת לשותפות, היוזמה סובלת בשנים האחרונות משורה של "[בעיות תדמית](#)", ביניהן שחיתות, [חובות נסתרים](#), ופגיעה בסביבה ובזכויות עובדים (לטענה הנפוצה לפיה סין מציבה "מלכודות חוב" להשתלטות על נכסים [אין בסיס ראיתי](#)). האתגרים החריפו בשל בעיות מימון מבית ומחוץ ומספר ויוזמות פיתוח מתחרות של ה-G7, האיחוד האירופי, הודו ויפן.

להבדיל מהיוזמות החדשות, שורשי ה-BRI נעוצים ביוזמות פיתוח בתוך סין ויוצאות ממנה. מאידך גיסא, היוזמות החדשות, כשמן כן הן, "גלובליות" מלכתחילה ומקדמות נושאים המצויים בהסכמה בינלאומית רחבה, [כמאמר](#) דיפלומט בכיר סיני על ה-GDI: "מי מסוגל להתנגד לשיתוף פעולה בפיתוח?". אכן, נכון לאפריל ה-GDI זכתה לתמיכה של יותר ממאה מדינות וארגונים בינלאומיים ולברכתו של מזכ"ל האו"ם, וקרוב ל-70 מהמדינות הצטרפו ל"קבוצת ידידי ה-GDI" בניו-יורק.

עם כניסתו של שי בן ה-69 לכהונה שלישית וללא יורש באופק, פולחן האישיות הנלווה ליוזמות (זרועות התעמולה מכנים זאת "[שיביליזציה](#)") נועד לספק לגיטימיות לשלטון המנהיג והמפלגה שבראשותו כ"[אסטרטג מרקסיסטי דגול](#)" ש"[דואג לגורל האנושות](#)". בנוסף לכך, הן משקפות את התפתחות מדיניות החוץ של שי מסבילות לפעלתנות, או את "[רוח המאבק](#)" שהוא מעודד, לאור "תהפוכות עולמיות שלא נראו מזה מאה שנה", כאמרה השגורה בפיו. היות שסין הפכה כה תלויה בעולם ולהפך, אין די בכך שתגיב לשינויים בפרופיל נמוך; על בייג'ינג "[להתקרב למרכז הבמה העולמית](#)" [וליוזם](#) כדי שהשינויים יעלו בקנה אחד עם האינטרסים שלה וערכיה.

לבסוף, שלוש היוזמות משקפות אמונה אמיתית של בייג'ינג ב"צדקת דרכה". אחרי ארבעה עשורים של צמיחה כמעט דו-ספרתית, סין הפכה ממדינה נחשלת למעצמה כלכלית. בראיית שי, עלייתה של סין היא תמונת מראה לשקיעת ארצות הברית והמעבר ועדות לעליונות "המודל הסיני". שלוש היוזמות עומדות לצד ה-BRI, לא במקומה, כ"[תוכנית האב](#)" לסדר העולמי החדש – עתיד פוסט-מערבי שיזכה לחזות ב"תחייה המחודשת של העם הסיני" ובהגשמת החזון של שי ל"קהילה אנושית בעלת גורל משותף".

- ה-GDI נועדה לקבוע את סדר היום בפיתוח עולמי ולרתום אותו תחת הובלה סינית. תפיסת פיתוח זו מעמידה את האינטרסים של המדינה הקשורים בפיתוח מעל חירויות הפרט. בניגוד ל"דרכי המשי" הסינוצנטריות, מסגרות כמו "קבוצת ידידי ה-GDI" מתאגדות בחסות האו"ם ותומכות ביעדי פיתוח עולמיים. עובדה זו מקנה לגיטימציה בינלאומית ומסייעת ב"עיכול" הרעיונות האנטי-ליברליים שהיא מקדמת, דוגמת שיתופי פעולה בסייבר תחת רעיון ה"ריבונות האינטרנטית" של סין - אינטרנט חסום, מצומצם ומנוטר.
- עצם ההגדרה של "תפיסת ביטחון חדשה" שביסוד ה-GSI היא אנטיזזה ל"תפיסת הביטחון הישנה" של ארצות הברית, שדוגלת, לדברי סין, במשחק סכום-אפס, יצירת מחנות, ומנטליות של מלחמה קרה. למעשה, ה-GSI נועדה לחתור תחת הלגיטימיות של מערך הבריתות של ארצות הברית שמאיימות עליה, כמו נאט"ו, ה-Quad, AUKUS, וה-G7. במזרח התיכון, למשל, הנייר הרעיוני של ה-GSI קורא לארכיטקטורה ביטחונית חדשה במזרח התיכון, קיום פורום לביטחון אזורי בבייג'ינג, וכינוס "ועידת שלום בינלאומית גדולה, סמכותית ומשפיעה יותר לפתרון צודק של הסוגייה הפלסטינית".
- עוד בחשיפת ה-GCI הצהיר שי כי הצלחת מודל הפיתוח הסיני "שובר את המיתוס לפיו מודרניזציה שוות ערך להתמערבות". בשעה שארצות הברית מלבה "התנגשות ציביליזציות", סין רוצה לאפשר "לכל הפרחים" בגן הציביליזציות ללבלב". סין נעזרת ביחסיות (רלטביזם) תרבותית כדי להגדיר מחדש ערכי יסוד כמו "זכויות אדם" ו"דמוקרטיה" כמשתנים בהתאם לאמות המידה של המדינה הריבונית (והשמרנית). כך היא חותרת להדוף "התערבות בענייני פנים" על רקע אותם ערכים "אוניברסליים" בשם ומערביים בפועל" שאותם היא מפרה.

משמעויות לישראל

בדומה ל-BRI, סין טרם הסדירה לשלוש היוזמות מנגנונים תקציביים ולוחות זמנים ברורים. כן ניכר שהתיווך הסיני בין איראן וערב הסעודית נקשר ל-GSI רק לאחר מעשה, בדומה לאופן בו ה-BRI איגדה אסופה של פרויקטים שהחלו קודם להשקתה. ברם, אין להתייחס לשלוש היוזמות כמעטפת ריקה. גם אם רוב הרעיונות יוותרו על הנייר, המקום המרכזי שהן תופסות במדיניות החוץ של סין דורש מישראל מודעות ומעקב אחר התפתחותן.

בשיחה עם נשיא המדינה יצחק הרצוג בנובמבר 2021, שי ג'ין-פינג הזמין את ישראל "לקחת חלק פעיל ב-GDI". ישראל טרם נענתה להזמנה או הביעה עמדה כלפי שלוש היוזמות, אך אם תענה להזמנות בחיוב, או בכירים בישראל יביעו בה תמיכה, היא תצטרף לשורה של מדינות אנטי-ליברליות תוך הענקת הישג תעמולתי לסין נגד המערב. אם תצטרף ולאחר מכן תאלץ

לפרוש, יחסיה עם בייג'ינג ייפגעו בדומה לאלה שבין סין לאיטליה - המדינה היחידה ב-G7 שהצטרפה ל-BRI ב-2019 ומנסה כיום לחזור בה. התנגדות ליוזמה, מאידך גיסא, תיתפס כלעומתית ותפגע ביחסי ישראל-סין. לפיכך, האינטרס הישראלי עבור ה-GDI הוא להימנע מהצטרפות או הבעת תמיכה גורפת אך להמשיך לשתף פעולה על בסיס פְּרֻנְקְטָלִי. עליה להתייחס לרכיבי היוזמות לגופן, תוך איזון בין שיקולי כלכלה, מדיניות חוץ וביטחון.

ה-GSI, לעומת זאת, נועדה לערער את הנוכחות הביטחונית של ארצות הברית ומסגרות בהובלתה, כולל במזרח התיכון, ועלולות לפגוע בהסכמי אברהם, בארכיטקטורות ביטחון אזוריות בחסות ארצות הברית וה-I2U2, במה [מתגבשת](#) לשיתופי פעולה "רכים" בין ישראל, ארה"ב, הודו ואיחוד האמירויות. זאת ועוד, בהינתן שבייג'ינג [מוטה בדוגמטיות](#) לטובת הפלסטינים ומספקת לאיראן [חבל הצלה כלכלי](#), [לגיטימציה בינלאומית](#) ו**פתרונות טכנולוגיים** לשרידות המשטר, תמיכה ב-GSI מנוגדת לאינטרס האסטרטגי הישראלי.

מעבר להיבט הביטחוני, הבעייתיות שבתמיכה ישראלית ביוזמות הסיניות באה לידי ביטוי במישורים הנורמטיביים והערכיים. התמיכה המוצהרת של ה-GSI באמנת האו"ם היא מסך עשן לסירוב הסיני לגנות את ההפרה הבוטה ביותר של האמנה בפלישה הרוסית לאוקראינה, שאותה בייג'ינג והקרמלין מצדיקות כתגובה להתרחבות נאט"ו. באותה מידה, הכוונות הטובות שמשווקים שיתופי פעולה למען "שגשוג משותף" ו"קשרים בין-תרבותיים" תחת ה-GCI מכרסמות במקביל בערכי יסוד אוניברסליים וליברליים שעליהם מושתתות דמוקרטיה דוגמת ישראל. כשם שלא מומלץ לחתום על מסמכים בטרם קריאתם, אל לישראל לאמץ יוזמות חדשות לתמוך בהן בטרם בחנה לעומק את תכולתם והשלכותיהם.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט